

נספח לרב שיח: גבולות ארץ ישראל במקורות

כפי שניתן היה לצפות מראש קשה ליתן בסיומו של 'רב שיח' שכזה סוף פסוק! כך אכן היה, ובעקבותיו עלו תגובות רבות והוצגו בעיות לא מעטות. חשוב לנו להביא את רב השיח בצורה בה התנהל, ועל כן לא נביא כאן תגובות ישירות. יפה לתגובות יישוב הדעת ועל כן שעתן של אלה תבוא אי"ה בגליונות הבאים, מכל מקום, אין אנו פטורים מלהוסיף דבר מה שעלה במישרין במהלך הדיון, ולא זכה בו להארה מספקת. מבלי להרחיב מעט בעניין זה ימצא הדיון כולו שטחי ולוקה בחסר. כוונתנו להארת הצד הגיאוגרפי שהובא בנספח לרב שיח, כך שסדר הדברים המקורי יישמר.

תרגיל להכרת גבולות ארצנו במקורות

מרים בלום

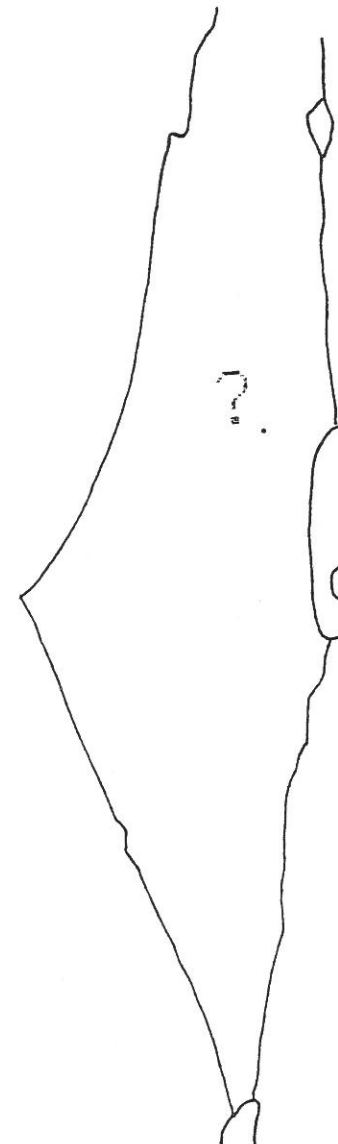
התוכן:

- א. גבולות ההבטחה.
- ב. ארץ הייעוד – הארץ הנושבת.
- ג. הגבולות כיום.

א. גבולות ההבטחה

"קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" (בראשית יג ז).

א. בעזרת המקורות הבאים סימנתי בטבלה אתרים ואזורים ע"פ כיווניהם. בחרתי באלה שיאפשרו לנו להתוות את גבולות ההבטחה. תוכלי להוסיף, ע"פ בחירתך, אחרי עיון במקורות ובספרות העזר.

המקור	מזרח	צפ' מז'	צפון	צפ' מע'	מערב	דר' מע'	דרום	דר' מז'
בראשית טו, יח	נהר פרת	נהר			נהר מצרים			
שמות כג, לא	מדבר הנהר	ים פלשתים					מדבר	ים טוף
במדבר לד, א-יב		הים הגדול	הר ההר		נחלה מצרים			
דברים יא, ד	מדבר פרת	נהר פרת			הים הגדול		מדבר	
מסכת תענית	הפרת							
בבלי, גיטין ח, ע"א		טורי אמנון	הנסיך שבים					
ספרי, עקב א'	מן המדבר	מן הנהר						
הרמב"ם, קדוש החדש פי"ח הט"ז			35 מעלות צפוני				30 מעלות צפוני	

ב. ישנם גבולות המתוארים בכמה כינויים, נסי להסביר את הכיוונים השונים מבחינה גאוגרפית.

ג. סמני את האתרים החשובים שבטבלה, במפה המצורפת (ארץ הייעוד).

ד. סמני בשקף את המדינות הקיימות כיום במרחב הנ"ל.

ביבליוגרפיה: אנצ' עברית, כרך ו', גבולות.

אנצ' תלמודית, ערך א"י, גבולות.

ברוור, אטלס פיסי, מדיני וכלכלי.

ברוור, קרמון; אטלס המזרח התיכון, עמ' 24.

ב. ארץ הייעוד — ארץ נושבת

"ובני ישראל אכלו את המן עד באם אל ארץ נושבת..." (שמות טז לה)

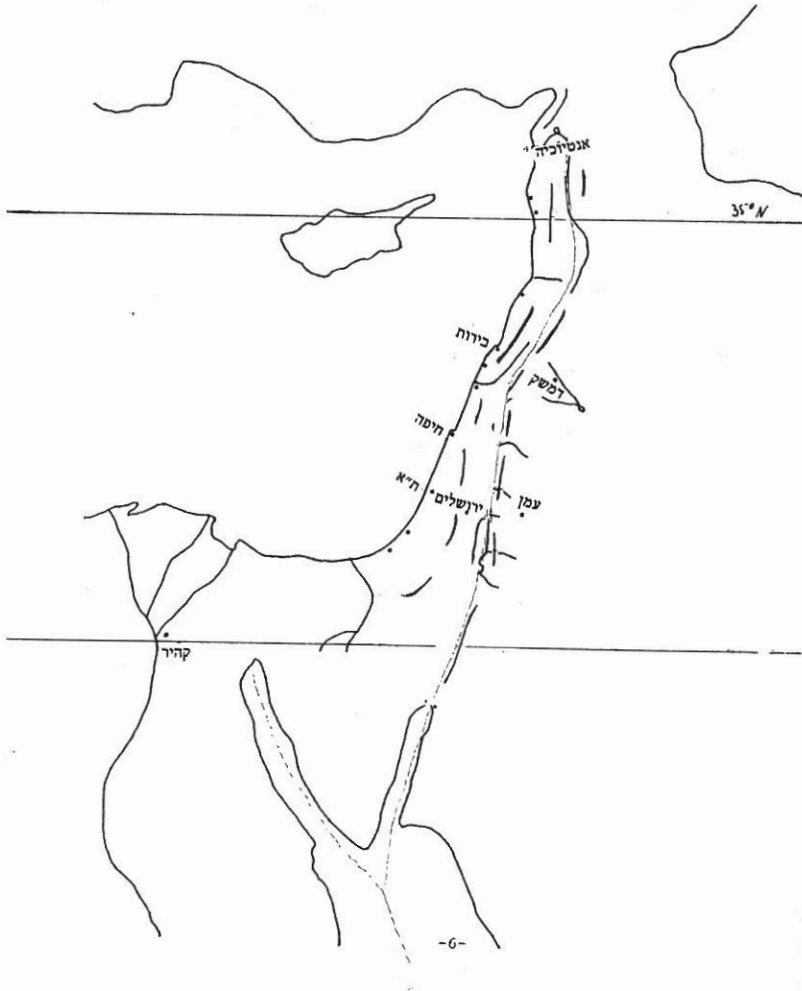
אם נתייחס לגבולות בקוים הכלליים כפי שמציין הרמב"ם — קוי רוחב 30 מעלות צפונית למשוה עד 35 מעלות צפונית למשוה. וכפי שמצאנו בספרי — מן המדבר ועד הנהר, הרי לפנינו יחידה גאוגרפית, בעלת קוים מורפולוגיים וגאולוגיים משותפים, אותה מכנים (ע"פ ברור, קרמון, אטלס מזרח תיכון, עמ' כד). חוף הלבנט (השטחים הנרחבים שבמזרח סוריה וירדן, אינם מהווים חלק מיחידה זו).

ננסה להכיר קוים אלה ע"פ השאלות הבאות (סמני במפה את כל האתרים המודגשים).
 הלבנט מחולק ל-4 רצועות אורך והן:

- _____ א.
- _____ ב.
- _____ ג.
- _____ ד.

1. א. סמני לאורך מישור החוף את:
 אנטקיה (אנטיוכיה), לדקיה, בניאס, טריפולי, בירות, צידון, צור, ראש הנקרה, עכו, תל-אביב, עזה, רפיח.
  2. באזור הצפ' מער' נמצאים הרי טאורוס אמנוס, היכן עובר הגבול על רכס זה? עייני ברש"י בבלי, גיטין, ח' ע"א.
  3. ברכס ההר המערבי נתחיל בהרי אנצריה, כשביניהם לבין רכס טאורוס אמנוס עובר עמק ובתוכו אל עסיאורונטס, תארי את כיוון זרימתו של האורונטס.
  4. הרי אנצריה מתחלקים ע"י נהר אל-כביר לשני חלקים, כשחלקו העיקרי הדרומי, נמצא בתחום סוריה של היום.
  5. מדרום להרי אנצריה נמצאים הרי הלבנון וכיניהם נהר אל-כביר (השני).
  6. גבולם הדרומי של הרי הלבנון הוא עמק הליטני המהווה גבול בינם לבין הגליל הלבנוני שהוא המשך הגליל הישראלי.
  7. אם נמשיך דרומה בא"י נגיע להרי שומרון כשביניהם לבין הרי הגליל — עמק יזרעאל, דרומה להם הרי יהודה ועמק באר-שבע, המפריד ביניהם לבין הרי הנגב.
  8. ג. החלק המאחד את כל חלקי הלבנט הוא השקע הסורי-אפריקאי, המתחיל בימת אמיק דרך עמק עיון, החולה, הכנרת, הירדן, ים המלח, הערבה עד ים סוף.
  9. ד. אזור ההר המזרחי בלבנט מתחיל בצפון בג'בל זויה, מדרום הרי מול הלבנון, כשביניהם אזור חומס. שלוחה דרומית של הרי מול הלבנון הוא החרמון, כשבינו לבין הרי מול הלבנון — נהר ברדה.
  - סמני את השיאים של הרי מול הלבנון והחרמון. דרומה לחרמון רמת הגולן, הגלעד, מואב ואדום.
  10. ה. בתחום הלבנט יש לכלול גם את אגן דמשק, הנהגה מהנהרות ברדה והעיר-ג.
  11. ההרים המזרחיים משתפלים לאורך כל הלבנט לעבר המדבר הסורי.
  12. ו. עייני במפת המשקעים של המזרח התיכון ורשמי את כמות המשקעים הממוצעת ברצועות השונות של הלבנט.
- שימי לב: החלוקה מתאימה לחלוקה המורפולוגית.
 כל האזורים שהכרנו לעיל נמצאים בתחום הארץ הנושבת.
 (כמות המשקעים עולה על 200 מ"מ לשנה).
- ביבליוגרפיה: ברור, קרמון, אטלס מזרח תיכון, עמ' כ"ד, עמ' 24.
 ברור, אטלס פסי, עמ' 12 או עמ' 20. ספר במדבר, פרוש דעת מקרא, עמ' תכ"ט-מפה.

ארץ היעוד — הארץ הנושבת

- ישוב
- נחל, נהר
- רכס
- השבר הסורי-אפריקאי

ג. גבולות א"י כיום

א. ציירי באופן חופשי את מפת א"י שימי לב ליחס נכון בין ים המלח לבין ים כנרת, בין ים כנרת לבין מפרץ חיפה, לגבול הערבה ולגבול רפיח אילת.

ב. סמני במפה את רוחות השמים. הוסיפי את שמות רוחות השמים ע"פ המקורות הבאים:

הכיוון	בראשית כב יד	במדבר ב י	שמות י יג	ישעיהו ט יא
מזרח				
מערב				
צפון				
דרום				

- ג. עמדי על הקשר בין השמות במקורות לבין התנאים הגאוגרפיים בא"י ובסביבתה.
 ד. סמני במפה האילמת את הגבולות כיום, מי קבע אותם ומתי? האם נקבע הגבול ע"פ שיקול גאוגרפי?
 1. הגבול עם מצרים.
 2. הגבול עם ירדן.
 3. הגבול עם סוריה.
 4. הגבול עם לבנון.
 (ספרות עזר בעמ' 5).

לסיכום:

עייני בתלמוד הבבלי, מסכת שבת, דף קיח' ע"ב (פרוש הרב עדין שטיינזולץ) והסבירי, מהו ההבדל בין ההבטחה שניתנה לאברהם וליצחק לבין ההבטחה שניתנה ליעקב.

ד. מקורות:

גבולות:

- בראשית טו יח.
 שמות כג לא.
 במדבר לד ה-ח.
 דברים יא כד.
 יהושע א ד.
 תענית א ג.
 בבלי, גיטין, ח ע"א.
 ספרי, עקב, פסקה נ"א.
 הרמב"ם, הלכות קדוש החודש, פרק יח', הלכה טז.

רוחות השמים:

- בראשית כח יד.
 שמות י יג.
 במדבר ב י.
 ישעיהו ט יא.

ספרות עזר:

1. ספר יהושע, פרוש דעת מקרא, מבוא עמ' 21.
 2. אנצ' תלמודית, ערך א"י, גבולות הארץ.
 3. אנצ' עברית, כרך ו', ארץ ישראל, עמ' 28-29.
 4. קרמון, ארץ ישראל, עמ' 80.
 5. מדריך א"י, כרך א' — גבול צפוני.
 כרך ד' — גבול דרומי.

6. ברוור קרמון, אטלס מזרח תיכון.
7. ברוור, אטלס פיסי, מדיני וכלכלי.

*****

מתוך: אוצר ארץ ישראל, האנציקלופדיה התלמודית: (עמ' 170-171)

1. "הגבול הדרומי של ארץ ישראל הוא עד המעלה השלושים לצפון העולם". (עי' רמב"ם, הלכות קדוש החודש, פרק יח' הלכה טז').
יש מהראשונים שכתבו שארץ ישראל מגיעה בצפון עד שלושיט וחמש מעלות רוחב. (עי' רמב"ם הלכות קדוש החודש פרק יח' הלכה טז').
זוה מתאים לדעה השניה לעיל במקומות של הר ההר.
(יש סוברים שהר ההר הוא הר הנקרא בערבית "רס אל שאקא" — באטלס: רס שיקעה, רוחב גאוגרפי 34 מעלות ו-20 דקות!).
2. "וכך אמרו: מן המדבר ואין המדבר גבולכם..... ואם כבשתם והמדבר גבולכם. מן הנהר ואין הנהר גבולכם, אם כבשתם את הנהר והנהר גבולכם..." (מתוך: ספרי, עקב, פסקה נא').